

maður í franskarí umsiting, fyrst í Bordeaux, stóra havnabýnum á vesturströndinni, seinni sum lögregluvasti í París, síðani í frönsku umsitinginni í Algíría, so ráðharri í stjórn hjá forsetanum Valéry Giscard d'Estaing, dugaligur, ráðatökur, arbeidssamur, heiðraður við ríkisins fremstu heiðursmerkjum. Tað er bara tað, at hann hevur eisini verið ógvuliga dugaligur, tá ið hann var aðalskrivari í landspartinum Gironde við Bordeaux undir krígunum. Týskt setta stjórnin í Vichy stýrði tá teir landspartar, ið ikki vóru beinleiðis undir týskari umsiting. Tað er síðani komið fram úr skjalagoymslunum, at hansara undirskrift stendur á teimum úti við 1600 persónligu skjølunum, ið lótu jøðar úr hesum eina landsparti til herseingarvaldið at føra til týningarlegurnar í Týsklandi og Pólandi.

Hampamaðurin

Í 16 ár hava hesi skjøl verið kannað, og umsiðir hevur samtakið fyri synir og dætur eftir tey burturfluttu fingið sakarmálið fyri rættin. Tað er sum eitt slag av Hamsun-sakarmáli um aftur, ein oldingi, sum átti at verið langt síðani deyður, stendur fyri rættinum og verjur seg og sigur seg einki angra. Men hansara verja er heilt óðrvisi. Hesin maðurin sigur seg ikki bara hava gjørt sína skyldu sum embætismaður í eini truplari tíð, hann vil vera við, at hann samstundis í loyndum arbeiddi ímóti sínum harrum. Útskrivingarnar til týsku legurnar kundu havt verið enn ræðuligari, var hann ikki har, og í 1944, nakrar mánaðar fyri frígerðingina frá týskarum, fer hann upp í loyniligu móttøðurørsluna. Tí er hann uppi á søguligu myndini, har De Gaulle stendur á ráðhússvalanum í Bordeaux og lýsir býin frælsan. Tað er eisini frælsishetjan De Gaulle, sum tekur Pápan við sær París og gevur honum týðandi starv í nýggju frönsku landsumsitingini.

Hansara verja siga, at her er maður, sum alla sína tíð og í øllum sínum starvi hevur gjørt sínar skyldur fyri føðilandið og meira enn tað. Hann hevur eisini fylgt síni samvitisku og sett seg sjálván í vanda fyri tað, hann helt vera rætt.

Belmennin

Akærarin vísa á, at skjølina eru til, prógvini eru her, tað er hansara hond, ið hevur leitt túsdatal av ósekum til týsku gasskómurini. Hevði hann havt meint nakað við sitt dætur og sína samvitisku, so hevði hann sagt seg úr sínum hoga starvi. Her stendur eitt umboð fyri tað ringasta og ræðuligasta í franskarí søgu: Undirbrotið heitin fyri nasistiska valdinum. Her stendur ein samekur í ófatilugum brotsverkum móti mannaættini.

Tað verður nú hjá dómstólinum at avgera. Søgum enn ávara ímóti at taka eftir almennu hugsanini, sum hon er í dag. Støðið var eitt heilt annað í 1940. Eftir fáum døgum høvdu týskararnir burt frönsku hermeginina niður, bretska hjálparliðini máttu í skundi flýggja heim aftur um Ermasund, hudræðisund frönsk flóttafólk fyltu veginar suðureftir, ósigurin var fullkomin, og Vichy-stjórnin hevði einki í at velja: Annaðhvørt samstarv ella beinleiðis týskt ræði í øllum landinum.

Hvat ið annars kann vera í hesum sjónarmiði, so er einki at ivast í, at tann franska fólkhugsanin er í móti tí gamla mannum. Blóðini, fjølmiðlarnir, spurnaðarkanningar og lesarabrev vísa tað. Spurningurin er, um tað ikki í teirra huga er eitt annað sakarmál, enn tað, sum rætturin skal taka støðu til, ikki ímóti einum gomlum manni, men ímóti eini farnari tíð. Undir øllum er tann felags skommin um tað, sum hendi frönsku tjóðini, og tað veruliga sakarmálið eru kanska ákæturnar hjá einum nýggjum ættarliði ímóti tí eldra ættarliðinum, tí farna ella farandi: Hvussu bar tað til, at vit kundu søkja so djúpt?

Ímeðan stendur tann gamli maðurin í sínum varda glasbúri í rættinum í Bordeaux og verjur seg. Og eisini hann hevur á orði, at hetta er alt eitt spæl, sum ábyrgdarleys tíðindafólk hava sett saman fyri at fáa tað góðu søguna um ómennin at siga fólk og selja verðini.

Oyggjaland

Tann stóra verðin er tey tíðindini vit fáa um hana. Og rætt er tað, at pengarnir meira og meira ráða fyri sannleikanum. Teir kunnu sum einki keypa sálarnar og hjórtuni eisini, so sum tíðindini um eitt lítið oyggjaland í Indiska Havinum siga.

Komorurnar ella Komoru-oyggjarnar er oyggjabolkur við fimm stórra oyggjum og ymskum smáoyggjum, einar 20 tilsamans og um eina helvt stórra enn Føroyar í vídd, ið við fólkatali, sum er væl størri. Tær liggja í ein útnyrðing úr Madagaskar eystan fyri afrikanska meginlandið, einsamallar og fyri seg sjálvar.

Oyggjarnar hava verið franskt hjáland, og franskt mál er framvegis víðurkent umsitingarmál og javnsett landsins eigna máli. Sjálvstýrisørsla tók seg upp seinast í fyrri öld, og eftir seinna heimsbardaga, í 1947, fingi oyggjarnar heimastýri við egnum lög-gávutingi og egnari umsiting av innanhýsis víður-skiftum. Fyri Frakland høvdu oyggjarnar framvegis týðning hernaðarlaga, og har var stór flota- og flogstöð á sunnasta oynni Mayotte.

Hvar hava vit hoyrt hendan spurningin fyrr? Hvat er meira, tann fylti búkurin ella tað reina hjartað? Sjálvstýndafólkinu ivast. Men á oynni Anjouan eru tey sinnað at selja svarið fyri góðar franskar frankar, skrivur Gunnar Hoydal m. a. í hugleiðingunum úr Fraklandi

Stríðið fyri fullum sjálv-ræði helt kortini fram, og á fólkaatkvøðu í 1974 var stórr meiriluti fyri loysing frá Fraklandi. Frakland vildi ikki úttan nakað víðurkenna úrslitið, og oyggjarnar lýstu seg tí av sínum eitingum sjálvstöðugt lýðveldi árið eftir.

Sjálvstýri/heimastýri

Men longu í 1976 kom split í Oyggin Mayotte har suðuri var misnøgd við nýggja stýrið og avgjörði at taka seg úr felagskapinum og melda seg inn aftur í heimastýrið við Frakland. Hóast stjórnin lýsti avgerðina óløgliga og kærði til alheimsstovnar, so kom einki burtúrur, og Frakland, ið ikki hevði gjørt sáttmála um nakað við stjórnina og ongantíð víðurkent hana form-liga, segði seg ikki kunna ganga ímóti einum tilikum ynski. Síðani hevur verið eitt sjálvstýri og eitt heimastýri í sama landi, og Frakland hevur hildið fram at veita ríkisstuðul og gera í-løgur í suðuroynna Mayotte.

Í summar er tað so hent, at næstsunnasta oyggin, Anjouan, hevur tikið eftir oynni Mayotte og vil sleppa uppí heimastýrið. Fiskiskapurin er í ringari kreppu, útflutningurin hevur ov langar vegir á marknaðin, arbeidsløysið er stórt, so tey á Anjouan leita hvønn dag til Mayotte at arbeiða, ella tey flyta hagar at búgva. Har, beint sunnan fyri fjørðin, síggja tey byggikranar daga upp í luftina og nýggi hús reisa seg í fleiri hæddum, rík frönsk og amerikonsk ferðafólk søla sær á ströndunum, har er eitt lív á leistum afturimóti tí dagliga streivnum norðanfyrir.

Men nú tigur Frakland. Tað vil ikki hava uppaftur meira landið við komorisku stjórnina, og tað hevur ikki stórr áhugamál enn tey á Mayotte, hvi so seta seg í stórar útreiðslur av øðrum oyggjum við? Endin er, at tað litla stjórnarherliðið, sum er í oyggjunum verður sent til Anjouan, og eftir ein stuttan bardaga eru leiðarnar har tiknir og settir fastir. Oyggin er aftur innan fyrir

mark. Men í sínum fangilsu hava teir fongsláðu tosað við frönsk tíðindafólk og harmast um støðuna. Er tað ikki betur at vera mettur enn at vera frælsur, spyrja teir.

Hvar hava vit hoyrt hendan spurningin fyrr? Hvat er meira, tann fylti búkurin ella tað reina hjartað? Sjálvstýndafólkinu ivast. Men á oynni Anjouan eru tey sinnað at selja svarið fyri góðar franskar frankar.

Verðin

Er verðin til, ella er hon bara søgd? Viðhvørt mást tú ivast stórliga og royna sum frægast at halda teg til ta litlu verðina beint fyri fótnum. Har ganga børn nývaskað í skúla, og foreldrin koma í góðari tíð eftir teimum, tá ið skúlatíðin er liðug, standa har fyrir skúlagrindini og bíða tolin. Menn spæla kúluspæl niðri á havnarlagnum, og tað dundrar í, tá ið stálkúlurnar bresta saman. Eldri fólk sita á beinkjunum undir pálmatrønum ella við borð í kaffistovnum og lesa blóðini.

Passar tað, sum tey skriv-a? Kunnu tíðindi yvirhøvur vera álítandi? Har er ein, sum skal hava trý ítróttarbløð, nú heimsmeistaradystirnir í fótólíti nærkast og verða sparkaðir her í landinum komandi summar. Hann leggur ein neva av smápengum upp á skivuna, og teir telja báðir, hann og handilsmaðurin. Kanska eru pengarnir og tølina tað einasta, sum er efturfarandi í verðini. Men hvi skal tað so vera so ringt at telja á frönskum, tað er næstan verri enn hálfverðis og hálf-fems hjá okkum, fems, hvat er tað? Hvussu siga tey, at hetta árið eitur? Eitt túsund, níggju hundrad, fyra ferðir tjugu og seytjan! Næsta ár tann sama saggan og átjan, annað árið alt umaftur og níttan.

Tað verður ein harrans lætti at koma aftur um trý ár. Tá verður árið bara við tveimum stavilsum, MM við rómverjatølum, deux mille á frönskum.